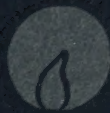

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00694982 0



DUCH A SVĚT

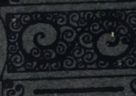
DR. F. X. HARLAS

JAROSLAV ČERMÁK

F. TOPIČ, PRAHA

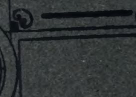










DUCH A SVĚT

Z KNIH


DVCH A SVĚT

VYDANÉ SVAZKY »DUCH A SVĚT«

KAŽDÝ SVAZEK ZA 1 K

1. DR. K. HOCH, *NOVINY*.
2. DR. V. J. HAUNER, *VÁLKA*.
3. PROF. DR. J. MATIEGKA, *DUŠE A TĚLO*.
4. DR. OTAKAR ŠEVČÍK, *KARTELY*.
5. DR. F. X. HARLAS, *JAROSLAV ČERMÁK*.
6. **svazkem bude:**
   DR. ART. BROŽEK, *ZUŠLECHTĚNÍ LIDSTVA*.

Mojí ženě Mařence.

Často v žití pravý román vzniká,
pestřejší, než básníku se zdálo –
zde však zkvétá pravá romantika
v suchých faktech, zapletených málo,
seřazených, jak je život dál –
jaký žár v nich je, a jaký žal!
Popatř, jak v té malé knížce mojí
s uměním se láska v jedno spojí! –

F. X. H.

24/XII 1913.

DUCH A SVĚT
SPISY POPULÁRNĚ POUČNÉ
POŘÁDÁ JAN EMLER.
5.

DR. F. X. HARLAS:

JAROSLAV ČERMÁK.

•

1913.

F. TOPIČ, PRAHA

JAROSLAV ČERMÁK.

ŽIVOT A DÍLO

•



NAPSAL

DR. F. X. HARLAS

•



1913.

F. TOPIČ, PRAHA



Tiskem »UNIE« v Praze.



Úvodem.

Jaroslav Čermák, malíř český, zaujímá v dějinách našeho umění místo tak vyvýšené, že jeho jméno vyslovujeme s úctou a s uznáním. Ale zůstáváme při tom chladni, a zdá se nám, že Jar. Čermák náleží době dávno minulé, že patří mezi „staré mistry", ač uplynulo teprve třicet pět roků od jeho smrti.

Zabývám-li se postavou Jar. Čermáka s klidem pozorovatele, jemuž již odstupem od umělce a jeho doby zachování objektivní rovnováhy je usnadněno, nezaručuji se za chlad. Nelze se ubrániti vřelejšímu hnutí mysli, jde-li o zjev umělce, jenž svými malbami proslavil slovanské jméno v malířství světovém. Neboť Jar. Čermák náležel již za svého života *světovému* umění a každým obrazem, jenž vyšel z jeho dílny a s jeho jménem — vždy česky psaným jménem — propagoval vědomě a úmyslně slávu Čechů, Slováků, Hercegovců, Černohorců, Dalmatinců.

K tomu přistupuje zajímavost jeho osobnosti. Jar. Čermák je nápadný, vábný zjev, a vyrůstá z úzkého

rámce českého života, odlišuje se od obvyklého typu českého umělce.

Měl svého životopisce a výmluvného obdivovatele v dru. M. Tyršovi. Ale jinak díváme se po pětatřicíti letech na umělce, než současník. Bylo mně laskavostí pí. R. Tyršové a p. JUDra L. Pinkasa dopřáno, abych se probíral jednak poznámkovým materiálem, jenž sloužil dru. Tyršovi při sepsání Čermákova životopisu v „Osvětě", jednak korrespondencí Čermákovou s nejdůvěrnějším přítelem, Soběslavem Pinkasem. A jako se zatím změnily i názory i stanoviska pozorovatelů uměleckých dějin, tak jsem porozuměl leččemus v poznámkách a v dopisech jinak, a leccos jsem zahlédl, co dru. Tyršovi se zdálo bezvýznamným, a čeho proto neupotřebil.

Stačí prosté vypravování životních příběhů Jar. Čermáka k rozvinutí poutavého obrazu. Jestliže kdy, tedy jistě u Jaroslava Čermáka byl také tento život uměleckým dílem, svérázným, a do detailů procizelovaným ve slohu doby — romantický život přímo klassického střihu. A zřídka kdy kryje se umělecká osobnost s uměleckým dílem tak dokonale, jako u Jar. Čermáka.

v Praze 1913.



Doba mládí.

Ve farní matrice u Sv. Jiljí na Starém Městě pražském je k 3. srpnu roku 1830 zápis o křtu Jaroslava Vincence Valentina Candida Čermáka, syna MUDra Jana Czermaka z pop. čís. 258-I. na Betlémském nám. Dítě narodilo se 1. srpna, a při křtu drželi je kmotr Vincenc Valentin Frey, lékárník od Bílého Jednorožce na Staroměstském rynku, a kmotra, manželka téhož lékárníka, pí. Candida Freyová. Tak stojí psáno v XI. svazku matričním na str. 236, a to jazykem německým a drobným písmem švabachovým. Opravme tedy data v životopisech, Jar. Čermák byl o rok starší, než jak udáváno.

Onoho roku třicátého jsme v tiché, starosousedské Praze. Za panování císaře Františka I. zotavovalo se město po válkách napoleonských z oněch pohrom, které stihaly všecky země, i když v nich přímo nebylo bojováno. Státní bankrot r. 1811 na př. je takovou ranou. Praha však prožívala i za válek dobu svého vzrůstu, průmysl a obchod se vzmáhaly. Spadá-li do tohoto času také první hnutí probuzenecké, není přece Praha česká. Na ven je to řádné, způsobné německé město.

Ve veřejném životě, to jest ve škole, v úřadě, v divadle, ve společnosti zazníval jazyk Goethův a Herderův a hlaholila ona správná a čistá němčina slavné

paměti, z které Pražané mívali velkou radost, když ji Němec z říše pochválil. V Praze bylo Čechů více, než Němců, jako snad po všechna staletí — ale slušně ošacený a své reputace dbalý český pan Biedermeier mluvil německy, praskni oko nebo zub. Vyrovnával tu krok s úředníky a s vojáky, hlavními sloupy němectví. V šosatém, v pasu však přiléhavém kabátě s úzkými rukávy a široce rozloženými klopy, s šátkem kolem hrdla ovinutým, z něhož podél tváří vyčnívaly dva trojhrany límce od košile, v pantalonech přiléhavých a napínáčky (po pražsku „štruplemi") ještě napiatých procházel se Pražan z lepší společnosti po Nové Aleji a Koňském trhu (Ferdinandova třída a Václavské nám.), hovoře jako člověk z lepší společnosti, a také krásnější jeho polovice, panička s postranními kadeřemi (pražsky „loknami) na spáncích, s kloboukem kukaňovitého tvaru, v houpavé krinolině považovala za svoji povinnost vyjadřovat se jazykem vzdělanců — němčinou.

V rodině MUDra Čermáka nebylo jinak. Doktor měl pacienty z aristokratických kruhů pražských, a tak asi málo hovoříval po česku. Žil v zámožnosti, dům č. p. 258-I. patřil jemu.

Jeho choť, rozená Veselá z Molitorova, však byla Češka. Jak pochopitelno, hospodyně ve styku s okolím a v rodině užívá jazyka, který má v lásce. Tak vychovávala své děti po česku. O n a byla první učitelkou třetího syna svého Jaroslava, o n a poznala a správně ocenila jeho nadání.

Pak tu byl ještě kmotříček Frey. Jeho návodem dostalo se třetímu hošíkovi u doktorů nezvyklého a nápadného jména Jaroslav. A jeho paní se jmenovala Běla. Doktor Czermak a pan apatékář Frey, toť dvojice dobrých přátel, které sblížilo již povolání,

kteří si dobře rozuměli. Lze si je představit, jak přijíždějí v najatém povoze k Sv. Jiljí, jak paní kmotra v šustících hedvábných šatech vystupuje po schůdkách v průjezdu k farní kanceláři, a jak po křtu u doktorů se usazují kolem stolu, na němž připravena bohatá svačina, z níž nejvíce užitku mají starší dva bratří novokřtěňátka, Josef (nar. 1825), z něhož se stal lékař v blázinci ve Štyr. Hradci, a Jan (nar. 1828), jenž se věnoval physiologii. Staropražská idylla!

Po Jaroslavovi měli u doktorů dcerušku Marii, která se provdala za polského knížete Czartoryského, a naposled Karla, pozdějšího knihkupce ve Vídni. Tak u doktorů bývalo veselo a hlučno, až smrt vyrvala hlavu rodiny. R. 1841 zemřel dr. Čermák, ještě nestarý.

Jaroslav byl miláčkem matčiným. Hezký hoch, černých jiskrných očí, černých hebkých vlasů. Jsou zprávy, že churavěl, že to bylo slabé děcko. Prý churavěl coxalgií. Ale současník a soudruh Jaroslava z mládí, malíř Soběslav Pinkas vypravuje ve svých vzpomínkách zcela jinak. Dle jeho svědectví u Čermáků se skutečně rejdilo a skotačilo. Hoši viděli kdysi v divadle proslulého tehda Klišnika (Klischnig se psával), akrobata, jenž vystupoval ve hrách zvláště k tomu sepsaných v úloze opičáka, prováděl úžasné skoky, šplhal po kulisách do suffit, metal kozelce, a nadchnul tím Čermákovic hochy tou měrou, že doma zkoušeli, nedovedou-li to také. Tu pak Jaroslav při skoku se stolu upadl, poranil se na kyčli a vážně si ublížil. Dostavil se zánět kloubu kyčelního, a hoch musil v pravém smyslu slova ležeti připoután na lože, jak Pinkas vypravuje, na truhlu úzkou a nízkou, na zemi ležící.

To bylo již v novém domě č. p. 116-II., 20 nové v Nové Aleji, zakoupeném roku 1833 za 36.000 zl.

(dům nyní přestavěný, maj. p. Buldra). Touto chorobou takřka počíná umělecká dráha Jar. Čermáka, neboť leže ve své truhle bavil se malý trpitel kreslením. Upravili na jeho lůžku přístroj, aby se leže mohl takto zaměstnávat, a poněvadž již dříve, na př. o prázdninách u strýce ředitele Raka na Skalkách v kreslení se cvičil a hlavně dle přírody kreslíval, zavoláni učitelé, Blumauer, jenž se věren svému jménu specialisoval v kreslení květin, a Kollert — oba dva dle svědectví Dr. Tyrše velmi nedokonalí mistři, jimž nelze přiřknouti titulů umělců.

Zvolen tedy učitel jiný, František Čermák (1822—84), professor pražské akademie. Na vstup do akademie chystal se Jaroslav již r. 1840, přihlásiv se současně s Trenkwaldem a Karlem Svobodou. Ale hoch nemohl chodit, a paní Čermáková konečně se obrátila k divotvornému venkovskému léčiteli Klapkovi z Berounska. Je v tom značná dávka ironie, když syn pražského lékaře a bratr lékařů a physiologů se uchýlí k „přírodnímu doktorovi". Ale i tato ironie je zcela v duchu doby — a což hlavní, mlynář Klapka hocha skutečně vyléčil. Na výstavě Umělecké Besedy r. 1913 byla jeho podobizna olejem malovaná, prý první olejomalba Jaroslavova, z majetku pana Klapky v Berouně. Překvapovala hotovostí; na hocha asi šestnáctiletého byl to pravý div technické dokonalosti.

Jaroslav se tedy uzdravoval. Povstal, chodil o holi, pak odložil i tu, a na konec vyvinul se v silného a pružného mladíka — a muže přímo athletických paží. Také z toho soudím, že netrpěl coxalgií nebo vleklou habituellní chorobou, ale že své doživotné, ostatně jen lehynké kulhání si způsobil oním pádem. R. 1847 je zapsán na pražské akademii, pracuje v atelieru

tehdejšího ředitele, Němce Křišťána Rubena, s ním Javůrek, Quido Manes, Poppe, Laufberger, Zillich, S. Pinkas, Petr Maixner a Viktor Barvitius. Před tím r. 1845 odešel z této akademie Jos. Manes.

Rubenovi se Jaroslav nelíbil, hlavně pro svoje „české smýšlení". Bylo známo, že rodina Čermákova náleží k „vlastencům". Ruben prohlásil, po shlédnutí ukázek Čermákova kreslení a malování, že je škoda výloh na tak nepatrné nadání. Ale Čermáka přece přijal, nebyloť vyhnutí.

Víme o první jeho akademické práci. Látka byla dána, oblíbené thema historicko-romantické školy: Marius na zříceninách Kartága. A také druhá práce, karton zobrazující Zavraždění Valdštýnových přívrženců na zámku chebském náleží ke školním úkolům oné doby. Jisto, že Čermák úkoly provedl dobře. Ale nečekal na uznání, a v Praze nezůstal — rok 1848, jenž přerušil akademická studia — vždyť akademie se nacházela v Klementinu — znechutil Čermákovi Prahu na dobro.

Čermák prožil rok bouří s jinošským nadšením; maloval studentské legii prapor, na něm Karla IV., otce vlasti; bratr jeho Josef, medik, jel do Vídně jako člen deputace, která zvala císaře Ferdinanda V., jenž od r. 1836 byl králem českým, k pobytu do Prahy. Pod rodnou střechou, v bývalém domě otcovském na Betlém. nám. se scházela „Slovanská orlice", později nazvaná „Slovanská lípa"; matka i sestra hlásily se k vlastenkám; do domu docházeli Palacký, hrabě Kašpar ze Šternberka, Presl, Mikan, MUDr. Vinc. Jiruš, Dr. Ant. Springer — ještě než se na konec stal přece Němcem — Purkyně, Dr. Ad. M. Pinkas, Ant. Manes; a to vše v době, když ve vzduchu již se chvěla předtucha revoluce.

Ta neslavně skončila, vojáci roztrhali prapor studentů, a Javůrkovi v Celetné ulici na př. zpustošili atelier a rozmetali i kosti pěkné kostry, která stála v atelieru jako důkaz a záruka přírodního studia; a tu odejela pí. Čermáková s dětmi na cesty. Zdá se, že ovzduší pražské Čermákovi přece jen nesvědčilo. Víme z vypravování současníků, že byl považován za exulanta, jako Sob. Pinkas též. Opustil vlast, aby se vyvaroval všech při nejmenším nepříjemných opletaček s úřady.

První stanice byly Mnichov, Drážďany, Berlín a Düsseldorf. Znamenalo to pro Čermáka seznámení se starými mistry, prohlížení obrazáren. Zájem o umění v nastávajícím malíři přirozeně vyvinutý byl Dr. Springerem již před tím podněcován přednáškami z dějin umění — na cestách pak spatřoval Čermák illustrace k nim.

Cesta vedla do Antverp, na akademii, řízenou baronem Gustavem Wappersem, rodákem Antverpským, jenž od 1840 do 1853 úřad ředitele této četně navštěvované školy malířské zastával. Jar. Čermák pustil se tu chutě do práce. Dovídáme se, že i večer kreslíval. Bylť vůbec neúnavný ve svém umění, i později, když se proslavil, i na svých uměleckých poutích. Liché jsou všecky zkazky o jeho „nepilnosti", nebo nedbalosti, a bylo asi módou, vytýkati českým malířům lenivost, neboť také o Jos. Manesovi se říkalo, že nic nedělá, ač v pravdě neúnavně kreslil, přírodu studoval, skizzoval a maloval, i když dlel na zotavené, na př. na zámku Čechu na Moravě. Na to poukázal Dr. Jiřík zcela důvodně při výstavě kresleného herbáře Jos. Manesa v uměl. prům. museu. O Čermákovi slyšíme pak z úst Lud. Kuby, že také byl považován za pohodlného letního hosta, když

dlel r. 1862 u Dubrovníka v údolí Župy, ač již výpočtem prací, které dle svědectví tamějších lidí provedl, se dokazuje pravý opak.

V Antverpách dosáhl Čermák první ceny akademické, a úspěchy jeho přiměly matku k tomu, aby syna představila slavnému Gallaitovi, k němuž měla četná doporučení. Nebylo valných nadějí, že Jaroslav bude Gallaitem přijat jako žák, neboť Gallait tehda na vrcholku své slávy ani neměl chuti ani času zabývati se něčím jiným, než malováním velkých pláten, historických a dobře zaplacených pláten.

Louis Gallait (1810—1887) Čermáka přijal. Uviděl jeho práce z Antverp a řekl prý: „Jaký to talent, jemuž podobného jsem dosud nepoznal!" Jestliže Jar. Čermák věděl o nepříznivém úsudku Křišťána Rubena, pak byla tato slova prvního umělce evropského proň skvělou satisfakcí. Devatenáctiletý stal se žákem obdivovaného mistra. A tím vlastně počíná nejen jeho dráha umělecká, ale i román jeho živcta, a tím též končí mládí jeho — ona bezstarostná doba snů, jimiž duše romantického malíře byla naplněna.



Nálada doby.

Roku 1830, když se Jar. Čermák narodil, slavila také romantika v Paříži své narozeniny. Po pádu Napoleona I. vzklíčilo romantické hnutí duchů všude po Evropě. Delacroix, nyní tolik obdivovaný malíř-romantik, vystoupil se svými malovanými protesty proti akademismu r. 1822 (Dante a Virgil v podsvětí), 1824 (Massacre na Chiu), 1827 (Sardanapal na hranici), a r. 1830 namaloval dle Waltera Scotta zavraždění biskupa Lutyšského. Victor Hugo slavil vítězství téhož roku provozováním své krvavé tragedie „Hernani", a Wappers téhož roku vystavil výjev z obléhání Lejdy od Španělů r. 1574. Romantism se rodil s lidmi. Vše, co připomínalo staré zlaté časy a bývalou bodrost a sílu, vše tajemné, opředené kouzlem bajek a legend, vše, co vybočovalo z mezí spořádaného života a co překypovalo citem, to vše bylo v módě. Proto se zabývali historií, starými hrady, národním svérázem, a to všude po Evropě.

Čechové 19. století přímo jsou národ romantiků. Ještě dnes to patrno, cizinci aspoň tak tvrdí, a jim zdá se ráz našeho života v přítomné době střízlivého amerikanismu ještě stále romantickým, jako to krásné, divné město s mohutným hradem nad hladinou řeky, s paláci a chrámy na jeho pahorcích. Za času Jaroslava Čermáka uplatňovala se romantická nálada

ovšem v období probouzejících se národních aspirací českých intensivněji. Tehda s literárním fluidem mísil se i politický romantism, a hoch, který dorůstal, když národní sebevědomí české sílilo, hoch tak vnímavý, již svým uměleckým nadáním praedisponovaný, aby se poddával nárazům vichru, zmítajícího celou Evropou — a hoch tak odkázaný na sebe sama, když ležel po celé měsíce v bolestné nehybnosti, tento hoch se přímo sytil romantickou stravou, jemu odevšad podávanou.

Svoje umění dal do služeb romantické myšlenky: ukázat světu svůj národ, jeho slavnou minulost. Počal s českou historií, jako všichni jeho soudruzi. Ale již tehda, jako mladík, nehodlal se snad illustrováním českých dějin doprošovati uznání ciziny. Spíše si byl vědom, že je svým uměním vynutí. Neboť ve dvaceti letech věděl již, že je velkým umělcem. Ovládal své řemeslo, měl své vlastní myšlenky, a právě na vzorech kolem sebe se přesvědčoval, že má, co by řekl, a že to dovede říci. A tu sluší poukázati na osobnost Jaroslava Čermáka, na jeho zjev i jeho vystupování, abychom lépe chápali jeho další osudy i jeho dílo.

Slyšeli jsme, že krásný muž — le beau Czermak byl jeho název v Belgii a ve Francii — lehce na levou nohu napadaje kulhal. Přes to se z něho stal neúnavný plavec, jezdec, výborný šermíř, střelec a lovec. Držel se zpříma. Vždy byl elegantně upravený. Měl pronikavý, fascinující pohled. Byl klidný, sebevědomý, poněkud upiatý ve styku s cizími, v saloně, ve společnosti, ale při tom nikoli příjemný společník, jak uvidíme. Jeho romantická mysl tomu bránila. V souhlase s náladou doby snažil se Jar. Čermák, aby byl ve všem jiný, než obyčejný občan, a ve všem

romantický. Z pražské rodiny, dobře situované, vyjde mladý muž, malíř — již to nebylo v rámci měšťanské spořádanosti — vysoce nadaný, do světa. Stane se záhy slavným, sám Gallait uznává jeho význam, a v roce 1849 již vydělává 10.000 franků, jak sám píše. Při tom není bez majetku, a ve všem velký pán, zvyklý životu vznešené společnosti. A tento grand seigneur je přesvědčením Čech, demokrat, miluje republiku, nenávidí císařství (ve Francii), a jak uslyšíme, vyhledává dobrodružství, kde jen možno. Přátelí se s umělci, lodníky, podloudníky, s horaly a rybáři — ale buržoasii nemiluje, škádlí, ano attakuje ji. Je výbojný, neboť je silný, ve zbraních zkušený, nikoli však dobromyslný. A tak skutečně postava jeho zdá se střižena dle vzoru hrdiny nějakého románu, a má všecky rysy takového „lva salonů" — i všecky slabosti a vady jeho. Pohleďme, jak žije.



Život.

Odvážný mladík byl v cizině a ve velkém světě jako doma. Nic z oné zakřiknuté plachosti a skromnosti českých malířů není v jeho povaze. Jar. Čermák vždy se dovedl správně odhadnout i jako malíř, jako člověk pak vůbec nikomu neustupoval. Slyšme jeho přítele Sob. Pinkasa: „Jaroslav zakládal si na tom, že někdy vyskakovaly jiskry z jeho vlasů, když se česal po tmě, a měl velkou víru v magnetickou moc svého zraku. V Brusselu často již ji zkoušel na různých šelmách zoologické zahrady. Obzvláště černý pardál skrýval se před jeho zrakem až do nejzazšího kouta své klece a pak náhle zuřivě se vrhával na tyče mříže, aby se zbavil tísně, kterou mu způsobil Čermákův neustále na něho upřený zrak.“

„Bohužel Jaroslavovi nestačily tyto úspěchy na dravé zvěři, obtěžoval svými pokusy někdy též svého bližního. Po prvé jsem toho byl svědkem v malé restauraci (v Paříži) blíže Palais royalu, kamž jsme často spolu chodívali k obědu. Na vzdáleném konci této místnosti seděl mladý Španěl, černovlasý a hnědé pleti, což Čermáka snad upamatovalo na jeho brusselského pardála. Honem zvolil si ho, aniž jsem co pozoroval, za obět svých magnetických očí. Najednou milý Španěl vyskočil, jako kdyby ho zpruha vymrštila, přiběhl k našemu stolu, mávaje zuřivě ubrouskem

svým, a velmi energickým tónem si zapověděl toto upřené dívání se na něho. Čermák, nadšen tímto výsledkem, sotva si ho všimnul a přenechal mně nesnadný úkol, abych utišil a ukonejšil rozvzekleného Hispana. Mezitím, co jsem na to vynakládal celou svou výmluvnost, šeptal mi Čermák po česku: „Věděl jsem, že vyskočí jako ten pardál,“ při tom však úplně zapomínal, že máme na krku rozdurděného Španěla, a že nás nechrání žádná mříž.“

Jindy bylo to v Marlotte v lese Fontainebleauském v hostinci otce Antony, kdež v létě přebývalo mnoho malířů — vždyť se mluvívá o škole Fontainebleauské, když je řeč o Corotovi, Daubignym, Diazovi. Tehda chodívali do Marlotte na oběd Harpignie, Ciceri a mnoho mladých malířů a mezi ně přicházíval Henri Murger, známý též u nás autor knihy o životě Bohemů. Dobrácký, veselý Murger rád chodil s ručnicí, ač nikdy ničeho nezastřelil, ale puška sloužila mu, jak trefně S. Pinkas praví, na dovršení poetické nálady — řekl bych „romantické“ nálady, neboť Murger je přímo klassický romantik. Tak tedy se svou ručnicí večer přicházel do společnosti, předsedal celému stolu, byl velmi milým společníkem, a celá společnost jej měla nesmírně ráda.

„Čermák přišel na několik dnů návštěvou do Marlotte, poněvadž jsem mu psal, že tam najde výtečnou příležitost pro studie skal, kterých měl právě zapotřebí pro svůj obraz „Husité bránící průsmyk“ (bylo to tedy roku 1852). Společnost po celý den byla roztroušena po lese. Když se pak po západu slunce všichni opět sešli k společné večeři, byl vždy hovor velmi živý a hlučný, neboť každý měl co vypravovati.“

„Tím nápadněji a trapněji působilo náhlé zamlknutí všech při první večeři po příchodu Čermá-

kovu. Udiven jsem se ohlížel na všecky strany po příčině neobvyklého úkazu. S úžasem jsem brzy poznal, že vedle mne sedící Čermák dostal se do křížku se zrakem Murgera, jenž seděl na protější straně stolu."

„Naléhavě jsem souseda vyzval po česku, aby přestal že si toho všímá již celá společnost. Ale nic na plat. Klidně strkal Čermák po hmatu napíchnutá sousta do úst, ale nespustil svého soka s očí, a jen polohlasitě mi odpovídal po česku: „Proč on nesklopí oči, a proč mám se podati já!"

Vida, že výraz silně vypoulených, dobráckých očí Murgerových stává se čím dál tím zuřivější a nevěda si jiné rady, hodil jsem konečně svou těžkou vidličku do talíře svého krajana. Čermák se notně zalekl a mimovolně přerušil svůj zrakový souboj, dříve než nastal předvídaný a již chystaný skok pardálův. Na všech tvářích se objevil vděčný, šetrný úsměv nad výsledkem mé smírčí vidličky, společnost se dala opět do rozhovoru, a já jsem zatím měl české kázání k svému magnetickému příteli, jehož jsem naléhavě prosil, aby nám na dále nekazil dobrý rozmar. Dlouho reptal, a po celý čas svého pobytu nemluvil téměř s nikým, vyjma mne. H. Murger nikdy mu neodpustil, že na něm chtěl opakovati experiment, jejž provedl s divou šelmou."

Tento ješitný, sebevědomý muž, malíř samým Gallaitem uznaný, uhlazený společník, jen když opravdu chtěl, příjemný, ve svém vystupování vždy grand seigneur, byť se hlásil k demokratismu a sám asi se za velkého demokrata považoval — tento zajímavý cizinec a krásný chlapík tedy se v domě Gallaitově setkal s ženou, která napotom v jeho životě hrála úlohu hlavní, a snad i tragickou. Byla to paní Gallaitová.

Gallait, o dvacet let starší než Jar. Čermák, měl mladou ženu, Pařížanku, elegantní, graciosní, bohatou. Madame měla dvě dcerušky, velmi krásné oči — to je zjištěno podobiznou její, malovanou Čermákem r. 1863 — a velmi dlouhou chvíli po boku slavného malíře, jenž vydělával a miloval peníze. Byl stále pilně zaměstnán, a povahou také spíše nespolečenský. Rodinný život neměl proň půvabů, a tak se stalo, že pí. Gallaitová si zamilovala malíře o pět let mladšího. Opětoval její lásku — vždyť nemohlo být nic romantičtějšího, než taková liaison. Ale Čermák v podstatě bral vše velmi vážně, i romantism, a zcela opravdově se do krásné paní také zamiloval. Měl „poměr", a 23 roků tento poměr potrval, až byl paní Gallaitovou roku 1877 zrušen. Od r. 1854 tedy datuje se Čermákova láska, která vzrůstala při přátelském styku mladého umělce s rodinou Gallaitovou. R. 1852 ještě cestují Gallaitovi s Čermákem do Čech, do Prahy, kde 19. října akvareluje Gallait podobiznu paní Čermákové, matky Jaroslava (v obrazárně v Rudolfině č. 1071), ale po r. 1854 opustil Čermák Gallaitovu dílnu. Nemohl přece žíti u muže své vyvolené, a Čermák byl příliš chevalereskní, než aby v takovém trojúhelném poměru si mohl libovat.

Jak otázku rozřešili, je zase nanejvýš příznačné pro romantickou náladu doby. Bylo to v Ostende, kam za Čermákem pí. Gallaitová přijela. Ujednali, že Čermák se usadí v Paříži, kde již dříve byl (snad 1851, jak praví Dr. Tyrš, ale ne trvale usedlý), a že madame tam ujede za ním, vlastně před ním, neboť chtěli fingovat katastrofu: na břehu moře měly býti nalezeny šaty pí. Gallaitové, jako by byla v moři utonula. Čermák však vše pokazil, nedovedl se přetvařovat tak dokonale, jak bylo třeba, a když části

toiletty byly nalezeny, poplach učiněn, a Gallait sám k hledajícím se přidal, pohřešena obuv — madame přec měla botky, když se šla koupat. A tu Čermák je přímo vedl k místu, kde botičky se nacházely. Gallait prohlédl — a s počátku asi bylo zle. Paní Gallaitovou dokonce v Paříži zavřeli na čas do Picpus, ústavu kongregace Srdce Ježíšova, ale Gallait se na konec s věcí smířil, a ponechal své choti na vůli, jak by si život upravila. Vyvolil si z trojčlenky podíl spokojeného manžela, s nímž se tak často setkáváme ve francouzských veselohrách, a přenesl na Jar. Čermáka úkol starati se o dámy. Ovšem byla tato starost usnadněna Čermákovi tím, že pí. G., dcera bohatého kupce pařížského, jak ji Čermák ve svých dopisech označuje, vládla svým jměním, které prý jí vynášelo 50.000 zl. ročně. Vždyť utratily dámy za dvouletého pobytu u Dubrovníka, v Mandalíně, dle vlastních slov pí. G., jak vypravuje její sluha Ivan Grbič, řečený Vreteno, třicet sedm tisíc zlatých (r. 1861 až 1863).

Čermák zachoval své dámě věrnost jako pravý rytíř bez hany a bázně, jímž po celý život byl. V tom zasluhuje uznání, a v tom je důsledný: nežertoval s city, i když je v sobě vypěstoval zcela programově ve smyslu svého životního názoru, jenž byl romantický. A z jeho dopisů v posledních letech vysvítá, že na konec ani nebyl šťasten. Pí. G. nechápala Jar. Čermáka, nerozuměla mu. Chtěla vesele žít, milovala společnost, ráda pořádala plesy, večírky, chtěla míti svůj salon. Obklopovala se přítelkyněmi, z nichž jedna, pí de B., je Čermákovi velmi proti mysli. Měla velký vliv na madame G., ale ve zlém Pak dle zpráv pí. G. velmi zpohodlněla, zesílila, a její dospívající dcery nelibě nesly, že je monsieur Czermak od jejich

slavného otce odlučuje, to jest, že maman žije odloučeně od papa. A přece jen těžce se dotklo Čermáka, když r. 1877 došlo k rozvodu tohoto soužití. Píše příteli Soběslavu Pinkasovi osmistránkový dopis. Tout est rompu! Je smuten, rozlítostěn, churav. A v jiném listě tohoto roku praví, ona že nebyla nešťastna, ale že byla zrovna posedlá ,,de rage voir du mond" a ,,tenir salon". Chtěl se s ní oženit, což odmítla.

S počátku však prožíval Čermák svůj román s velikou rozkoší, a byl šťasten. Tato pohoda jeho duše zrcadlí se v jeho díle. Sám praví, že to byla nejšťastnější doba života jeho, když po boku své vyvolené dlel na slovanském jihu.

Tam zavítal Čermák po prvé na své cestě slovanskými kraji přes Moravu a Uhry r. 1858, pak r. 1861, pak 1862 a 1863 tam pobyl až do podzimu r. 1863. Vracel se přes Italii a Řím, kde se zdržel. Do Italie vrátil se r. 1866—67, do Dalmacie také v tento čas. Byl vůbec stále na cestách, aspoň mezi Paříží a Roscoffem u Morlaix (Finistère), kde se v létě zotavoval plachtěním, plováním, honbou a rybolovem. Jeho výlety do světa nutno si představovati tak, že Čermák na podzim, k saisoně, se vracel do Paříže, s jarem z ní odjížděl.

Obě války r. 1866 a 1870—71 pozměnily jeho způsob života. R. 1866 dlel v Italii, v Římě, r. 1870—71 v Roscoffu v Bretagni. Tam býval nejraději, když prací znaven se nasytil Paříže, tam vsedal do své plachetní loďky, tam měl i svůj ,,Cutter", jednostěžňovou loď větších rozměrů, tam měl svou rybářskou chyši, nebo jak sám píše, svou ,,chaloupka de pêcheur" s atelierem.

Tento uvědomělý Čech a Slovan neuměl česky psát. Roku 1854 nebo 1855 (Čermák z pravidla

k žádnému dopisu nepřipojil datum) počíná dopis S. Pinkasovi: „Milý Soběslave! Odpusť že francouzsky pišu — ale nemám čas hledat slova —!— a čert vi, jak jsem zase zapomněl moji drahou řeč . . .!!“ a pokračuje hned francouzsky, a po všechna leta pak jen francouzsky si s přítelem dopisuje: Mon chér Soběslav! A ten zas mon chér Jaroslav! Ale nedivme se, ač je to skutečně div, že zůstal Čechem v té cizině, kde stále žil. Neboť do Prahy se vrátil na krátko r. 1858, za časů nejhorší reakce, a r. 1873, když navštívil sestru svoji, kněžnu Czartoryskou ve Vídni. Tehda se měl Jaroslav Čermák stát ředitelem pražské akademie. Odmítl. A věru nedovedu si tohoto ohnivého muže překypujícího temperamentu, nepřítele všeho šosáctví, představiti jako následníka Trenkwaldova. R. 1874 povolán do Prahy belgický malíř Jan Sweerts — lze pozorovat, že šlo o transplantaci belgického malířství na organism českého výtvarného umění, a že Čermáka prostě považovali za repraesentanta onoho cizího umění. Ovšem znali jeho slovanskou mysl, neboť tehda již ukázal světu řadu svých černohorských obrazů, své slovácké pastýře a matky, ale přece jen tu především platil Čermák za „historického malíře“. S historií počal, a historii maloval konečně i na Černé Hoře — to jest v Dalmacii, odkud podnikal na Černou Horu výpravy.

Vedl život velkého pána. V Paříži sedával v lóži ve Velké opeře, navštěvoval salon Goupilův, jenž byl jeho impressariem a chodil k Dubuffeovi, v přátelském styku se nacházel s rodinami barona Ladenburga a pana ze Salemfelsu, a pak se přátelil s umělci. Fromentin, Robert-Fleury navštěvovali jeho atelier, radili, kritisovali. Znal Detaillea, Meissoniera, Bre-

tona — ze čtvrtě své, když si vystavěl v Avenue Wagram na nároží ulice Bremontière svůj dům s dílnou, nárožní, ze tří stran světlu přístupný dům. Společníkem ve smyslu hovorného a přívětivého soudruha nebyl. Jen s důvěrnými přáteli hovoříval, nejraději o moři, o svých plaveckých i siláckých výkonech, jinak poslouchal, nebo hrál na piano nebo harmonium, a to vážné skladby. Mluví se o Palestrinovi, o Wagnerovi, jehož byl ctitelem, ač jinak nemiloval Němce, hlavně Severoněmce. Slyšel jsem historku, která illustruje kapitolu z jeho pařížského života zcela případně. Bylo r. 1861. Kněžna Pavlína Metternichová svým vlivem u císaře Napoleona III. vymohla, že byl Wagnerův Tannhäuser dán na repertoir Opery. Celá Paříž byla vzhůru, a skorem celá Paříž se zapřisáhla, že Tannhäusera s Wagnerem vypíská. Čermák znal se s Wagnerem, jenž tehda žil v Paříži v exilu, a obdivoval se jeho hudbě. Seděl v lóži, vedle u přepážky v druhé lóži měl souseda mladého šlechtice, vicomta de N. (jméno znělo jako de Nouy). Zavzněly pozouny předehry druhého jednání, začal hluk. Opona se zdvihla, obecenstvo se rozchechtalo nad pastýřem na šalmaji hudoucím a strašlivě hvízdalo. Mladý pán vedle Čermáka také. Ale ne dlouho. Čermák se k němu obrátil, zajiskřil naň svými magnetickými zraky a zakázal si všecky výtržnosti. Mladý pán opřel se rukou o přepážku a chtěl vyskočit — ale nevyskočil, neboť Čermákova mocná pěst spočívala na jeho opřené ruce, takže se nemohl od přepážky ani odtrhnout. Vyměnili si visitky, a druhý den se bili v „lesíku", na kordy. Také ne dlouho, neboť Čermák bodl po prvním výpadu pana vicomtea do ramene.

Soubojů se Čermák nelekal. L. Kuba vypravuje,

jak za pobytu v Dalmacii jistý důstojník v Gruži si Čermáka nevšímal, poněvadž měl sebou dámy. Druhého dne na náměstí v Dubrovníku potkal Čermák důstojníka samotného, a ten chtěl se Čermákovi přiblížit. Čermák obrátil se k němu zády. Doma pak nakázal Ivanovi, svému sluhovi: „Kdyby sem přišel někdo z Dubrovníka, hned mne zavolej!“ Čekaltě jako přirozený důsledek svého činu vyzvání k souboji. „Nepřišel nikdo?“ ptal se pak, jda k obědu. „Nikdo,“ odvětil Ivan. „Ani mi nikdo nic neposlal?“ „Nic.“ — „Strašpytel!“ usmál se Čermák a řekl pak Ivanovi, co a od koho čekal.

Kdysi časně z rána navštívili Čermáka dva či tři političtí úředníci pod záminkou, aby se mu představili. Šli slídit, neboť zdál se úřadům osobností politicky podezřelou — nechci jako L. Kuba tvrditi, že byl v podezření jako penězokaz („že peníze na tajné cíle své buď dostává, buď si je falešně dělá“), ale snad jako politický emissar. Čermák nepodal jim židlí, ale na posměch dal jim přinésti — hned po ránu — talíř třešní a k tomu pohár vína, jež zdejší (t. j. dalmatský) člověk nikdy nepije, dokud nepoobědvá, nebo důkladně se nenasnídá. Páni pozorovali, že jsou poznáni, a neotáleli se svým odchodem.

Čermákovi na jeho cestách často se událo, že byl pod policejní dohlídkou. V mladších letech (1858) měl to za zábavu, a lze říci, že své hlídače dovedl řádně potýrat. Tak na uherském Slovensku měl v jednom městě pandury stále v patách. Seděli s ním v hostinci, chodili za ním, kamkoli se vrtnul. Jednou v krčmě Čermák se náhle zdvihl a šel k řece. Panduři za ním. Čermák však u řeky se rychle svlékl, svázal si šaty do uzlíku, vzal je na hlavu, a přeploval řeku. Jeho hlídači nevěděli, kudy kam, i rozběhli se k nej-

bližšímu mostu, dosti vzdálenému. Čermák zatím se oblékl, najal si vůz, jenž se namátl, a tryskem přijel zpět do městečka, a usedl na své místo v hostinci. Když jeden ze strážníků přišel, aby se sháněl po uprchlém „špehounu", zkoprněl. Čermák po něm ostatním vzkázal, že teď vidí, kdyby jim chtěl utéci, že by ho neuhlídali.

Když se procházel krajem, aby kreslil neb maloval, a panduři stále za ním se táhli, vyčkal je někdy, a dal jim své malířské náčiní, aby je nesli. Nebo si najal koně, a vodil svou tělesnou stráž hodinovými pochody po horách. Že Čermák nebyl dobrý chodec, je pochopitelno, zkratlá noha přece jen dříve umdlévala. Za to dobře a rád jezdil na koni. V Mandalině u Dubrovníka koupil pět koní pro sebe a pro dámy. I sám vydával se do hor na koni, a ještě k tomu ve válečných oněch časech.

R. 1862 povstali Hercegovci proti Turkům, a Černohorci jim přichvátali na pomoc. Urputné boje zuřily na Kara-daghu (turecky Černá Hora), a zase stala se Černá Hora pastí na Turky. Již r. 1858 byli Turci u Grabova poraženi, a také dvě armády turecké, které vedli Derviš Paša a Omer Paša proti Cetyni, upadaly ze zálohy do zálohy a byly krvavě bity. A tu Čermák si vyjížděl nejen do Cetyně, kde byl skvěle přijat, ale i k Baru, k jezeru Skaderskému, do Podgorice, ba až pod Ostrog na všecko to území tehda ještě turecké. Bylo již na podzim a na sychravé planině přepadla jezdce noc. Našel si chudý han (hospodu), kde nebylo dříví, a tam přespal spolu se svým koněm. Jeho kůň vstrčil svou hlavu pod pokrývku Čermákovu. „A to bylo štěstí," liboval si po návratu Čermák, „ohříval jsem se od nebohého zvířete, bez něhož bych byl snad zmrznul."

L. Kuba v uvedené své stati vypravuje ještě mnohé podrobnosti z tehdejšího pobytu Čermáka na jihu, a protějškem k nim by byly jeho avantúry na pobřeží Bretonském.

Čermák miloval moře, ne jako malíř, ale jako námořník. Plavil se ve svých kocábkách podél břehů, pouštěl se i dále. Uměl s plachetní lodí zacházet, ano byl tak sběhlým v plachtění, že dostal „brevet de pilot", zavyučení jako lodivod. Vypravuje se (Dr. Tyrš), jak Čermák se seznámil s podloudníky — není to zase klassický romantický rekvisit? — a jak na jejich lodi překvapen byl bouří. Lidé se zpili, neboť zoufali si, tak zle bylo s lodí, ale Čermák ujal se velení i kormidla a udržel loď ve směru, a dosáhl šťastně ústí Temže. Zachránili se, Čermák pak prý spal dvacet čtyři hodiny smrtelnou únavou. A S. Pinkas pamatuje, jak Jar. Čermák podloudně dopravil pamflet Victora Huga „Napoleon le Petit" a jiné zapovězené tiskoviny z ostrova Jersey, kde Hugo přebýval. Převzal je na moři, odvezl do Paříže, kde nedaleko Madelainy bydlil důvěrník, jemuž měly být odevzdány. „Provázel jsem Čermáka, když Hugovu korrespondenci tam nesl. Na jeho žádost nešel jsem však až k samému domu, aby tam prý nikdo nemohl tušiti, že se tajemnou svou missí jinému byl svěřil. Tato poněkud přepiatá opatrnost dokazuje, že Čermák bral svou úlohu velice doopravdy, a zároveň že jej především lákala tajemnost celé výpravy. V téže době se mi svěřil s jedinou a vášnivou svou láskou, kterou byl nucen haliti v největší tajemství.."

S. Pinkas delikátně zamlčuje jména a podrobnosti, ale zcela správně vystihuje povahu Čermákovu, jenže nepojmenuje hlavní rys její pravým jménem — ne-

mluví o romantičnosti. Ale jsme vděčni za sdělení oněch intimnějších vlastností, oněch slabostí a podivnůstek, neboť jimi nám Čermáka jako člověka přibližuje. Ano, takový byl ten velký malíř, tak zcela v duchu doby rytířský, odvážný, tajuplný — interessantní vždy a všude.



Dílo.

Velký malíř — jak se zrcadlí tato zajímavá osob nost v uměleckém díle svém?

V Paříži říkali malíři, že pózuje (qu' il pose). Umělci snadno upadají v takové naučené a nucené držení těla atd., ale to Čermákovi Pařížané právě nevytýkali. Čermák nikdy nebyl bohém, a Pařížané znali jen dva druhy umělců: velké mistry — grands maîtres — elegantní, hýčkané, kteří vydělávali také velké peníze, a tu chasu z podkrovních atelierů, veselou, vtipnou, ale více pro zábavu a posměch buržoustů sloužící. K těm Čermák nenáležel.

Ale po umělecké stránce nezříkal se Čermák dobrých svých vzorů, především svého mistra Gallaita, později Fleuryho, Fromentina, ano i Ary Scheffera a pózoval právě tak, jako oni. Ovšem převládá v umění Čermákově rys mužské opravdovosti. Jeho krásné jihoslovanky nikdy nekoketují, jeho nudity — i takové maloval — náleží do genru tragického, ne salonního nebo pikantního. V celku však miluje Čermák velkou, vážnou pózu. Vycházeje z romantického nadšení pro malování dějin, pravil si, že když se má malovat historie, tož tedy se maluje historie národa, kterému náležím. Wappers a Gallait tu byli vůdci. Ale u Gallaita poznal i genre, i výjevy ze života, upravené, naladěné jako na př. La chûte des feuilles (Listopad)

z r. 1858 v Bruselu, matka s dětmi na klíně, od Gallaita je pravzorem jeho rodinných výjevů. K svatbě dalmatské (Únos nevěsty) měl motiv v únosu Antiochy (v Bruselu od Gallaita). Gallaitův vliv tedy nevyprchal tak rychle, jak tvrdí Dr. Tyrš. Ale Čermák se blíží realistům, jeho komposice nabývá naturalistních rysů (poloviční postavy v popředí Raněného Černohorce). Čermák píše v letech sedmdesátých „že myslí, že nabyl zase více upřímnosti (sincerité)" — a toto slovo je přímo vzato ze slovníku školy z Fontainebleau a potomních naturalistů. Dříve Čermák si i svoje modely rád upravoval, jak svědčí důvěrný jeho přítel Sob. Pinkas. Na cedulce napsal, co ví o malbě „Báča se psem" (z r. 1860), a praví: „Maloval u mne v dílně ve Vaux de Cernay. Postava v životní velikosti až ke kolenům, nic obzvláštního. Jelikož jsem tehdy byl ve směru velmi naturalistickém, pamatuji se, že jsme se pohádali o způsobu, jak na obraze učesal mého chlupatého, velmi malebného ovčáckého psa, kterýž mu sloužil za model."

Postup práce byl: Čermák na cestách namaloval studie, hlavy, ruce si také nakreslil, i kroje, v Paříži pak, v Roscoffu, v Marlotte, v Cernay, v Římě maluje své slovanské obrazy.

Jiný detail zaznamenává L. Kuba. Čermák si dával svoje modely také fotografovat, a Kuba hájí Čermáka předem proti jakékoli výtce. Je v tom ústupek realistickým názorům doby a vliv francouzského realismu. Lze pozorovat, jak Čermák v historické malbě upouští od illustrování dějin, vyhledává genrovité motivy (Prokop před Naumburkem), a obrací se ke skutečnosti, která nahrazuje romantiku minulosti romantismem přítomnosti.

Ale rys velikosti je v jeho umění. Jeho komposice

mají energický rhytmus. Není to chabé řadění kostymovaných figur, ale malířsky jako celek procítěná obrazová myšlenka, co nám podává. Jadrné typy, výrazné hlavy. Postavy se netísní, ale vyplňují scénu v účinných kontrastech liniových i tvarových. (Ottokar II. před bitvou na Mor. poli.)

Modely uměl vybírat. L. Kuba vypravuje: „Měl jsem neobyčejné potěšení, když jsem osobně poznal známého onoho ukrutného Arnauta, jenž na proslulém obraze Oběti války (válečná kořist) střeží zajaté útlé dívky Černohorské . . .“ Ale onen zdánlivý Albanec byl pouhý Dalmatinec z doliny župské u Dubrovníka, nevinný Ivan Grbič, obecně Vreteno zvaný, jenž Čermákovi byl vším: tajemníkem, majordomem, vůdcem a průvodcem, zprostředkovatelem, domácím strážcem, sluhou, štolbou, na počátku kuchařem, a konečně častým modelem. V opaku k chundelatému psu, kterého uhladil, zde z krotkého sluhy udělal krvežíznivého Arnauta.

Nemělo by smyslu popisovati díla Čermákova — jsou vytčena v seznamu. Ale všichni víme, že právě malby, jimiž líčil bojovníky z Kara-daghu (turecky Černá Hora), především proslavily Čermáka. Chápeme, proč, a neváháme říci, že jimi v pravdě oslavil Černohorce, že pro ně vykonal, co žádný jiný nedokázal: vzbudil zájem i obdiv pro národ malý, chudý, ale bohatýrský, pro národ bojovníků, jakých Evropa ani neznala, kterým však právě v naší době byla přinucena vzdáti čest a chválu nejvyšší.



Konec.

Život neklidný, usilovná práce, a na konec snad žal a zármutek podlamovaly sílu Jar. Čermáka. Po roztržce s pí. G. postonával. Již před tím si stěžoval na zdraví. Na konec žil osamocen. Práce, při které v mladších letech zapomínal na únavu, tíží a deprimuje. „Je vie triste et retiré, comme un hibou“ — žiji smutně a odloučeně, jako sova — píše na podzim roku 1877. Má záchvaty křečí, a při práci na kartonu pro Rudolfinum v Praze prý stižen záchvatem, zachytil se obrazu a strhl rámec s plátnem na sebe. Přichází k němu Dr. Commenge, starý pán, ještě od kaz pí. G. Ten nerozpozná, že Čermák stůně pericarditidou.

Čermák chová k němu důvěru. Tu uvrhne zápal plic druhdy statného muže na lože. Zotavuje se zase, ale dne 23. dubna r. 1878 ráno po 8. hodině je znovu zachvácen křečmi. Jeho přítel kapitán Thory je u něho, přispěchají dva mladší lékaři — však pomoci není. Čermák trpí, prosí, aby ho zastřelili . . . zemře.

Ze hřbitova Père Lachaise, kam mistra pochovali, převezen je do Prahy. Slavný byl pohřební průvod jeho dne 7. července 1878 z chrámu P. Marie před Týnem v Praze na Svaté pole v Olšanech. Tam na IV. oddělení, 7. část, čís. 1., přichystán jeho hrob. Velký kamenný sarkofág kryje to místo.

Na rodný dům na Betlémském nám. zasazena r. 1887 bronzová deska s postavou genia, jenž jméno Jar. Čermáka píše na zlatém pozadí, práce prof. Jos. Maudera. Tak uctila Uměl. Beseda svého čestného člena (od r. 1873). A na Vinohradech pojmenována ulice, vedoucí z Koperníkovy ul. ke Kozačce jmenem Jar. Čermáka.

Tak odešel od díla. Nedokončené obrazy po něm zůstaly, a ty staly se naším majetkem blahovůlí jeho rodiny. V seznamech dále připojených vypisuji, co se z jeho prací u nás zachovalo. Také tu zase samé dary — ta, kterou miloval, odkázala vše, co z jeho ruky měla, rodnému jeho městu.



Chronologický přehled prací Čermákových.

Podobizna mlynáře Klapky, olej., maj. p. J. Klapka v Berouně.

Marius na zříceninách Kartága, olej., 1848. Skizzu měl † mistr Javůrek. na Museum Prahy.

Zavraždění důstojníků Valdštýnových v Chebu, karton, dle zprávy poštmistra p. Brožka ve Fryštátě, Slezsko.

Normanští rybáři čtou bibli, olej., 1850.

Poselství české v Basileji. Kresba nachází se v Um. Besedě v Praze.

Vystěhovalci Slovanští, olej., 1850, maj. král Leopold belgický, kresba a gouachová malá replika v Rudolfině.

Obrazoborec, olej., 1850, maj. král Leopold, reprodukce Uměl. spolku v Bruselu.

Podobizna krále Leopolda, olej., v korunovačním sále v Bruselu.

Modlící se kardinál, studie, olej., maj. rod. Czartoryských.

Přemysl Otakar před bitvou na Morav. poli, kresba, 1851, litogr., prémie Uměl. Besedy.

Táborité úvoz bránící, olej., postavy skoro život. vel., 1852, v soukr. maj. v Belgii.

Žižka a Prokop na válečném voze, kresba, 1853, litogr.

Šimon Lomnický žebrá na praž. mostě, olej., 1853, v galerii hrab. Černína ve Vídni.

Protireformace, olej., 1854, koupil Zang ve Vídni, nyní v Moderní galerii král. Českého.

Spící rybář, olej., 1855, v galerii ve Schwerinu.

Dívka v kostele, olej., 1856.

Pražský hřbitov židovský, asi 1857, olej., malá kresba v Rudolfině.

Dívka a dítě před kaplí, olej., 1860, ve Fodor Museum, Amsterdam, akvarel v Rudolfině.

Báča se psem, olej., 1860, v Lipsku.

Matka slovenská, olej., 1860; akvarel, kopie v Rudolfinu.

Černohorka vedoucí kozu, olej., 1861.

Černohorská matka, olej., zakoupil od Goupila W. Pease v Londýně.

Černohorka se spícím dítětem; tuš. kresba dle tohoto díla z r. 1860 v Rudolfinu.

Žena psancova čili Černohorka s ručnicí, 1860, maj. bar. Villarta.

Hercegovec na čatách (Dr. Dušan Lambl), olej., 1861: akvarel. replika z r. 1861 v Rudolfinu.

Únos, olej., 1861, maj. Gerspach v Paříži; replika z r. 1865 v Rudolfinu.

Úkladníci (zavražděná žena), olej., 1862.

Černohorský interiér, olej., 1862, maj. bankéř Morpurgo v Terstu.

Černohorec s koněm, olej., 1862, maj. bankéř Morpurgo v Terstu.

Podobizny tří členů rodiny knížete Černohorského, olej., 1862.

Uprchlíci Černohorští, olej., v měst. museu Amsterodamském.

Podobizna pí. Čermákové (matky), olej., 1862, maj. kníže Czartoryský.

Podobizna pí. Gallaitové, olej., 1863, v moder. galerii v Praze.

Žena s děckem (Černohorka), ve Fodor Museum v Amsterodamu.

Černohorka s dítětem, olej., maj. p. A. Czermak v Hohenpählu v Bavorsku.

Břeh u Roscoff v Bretagni, olej., maj. p. A. Czermak v Hohenpählu v Bavorsku.

Zátiší (honba a rybolov) Souvenir de Roscoff, olej., maj. p. A. Czermak.

Podobizna hraběte Boisdenemetz.

Podobizna generála Charlesmagne-a.

Podobizna kapitána Charlesmagne-a.

Podobizna sl. Gallaitovy.

Lázně Pfaefers (Ragaz), olej., maj. van Gogh v Amsterodamu; akvarel z r. 1861 v Rudolfinu.

Po únosu, olej., zakoupila firma Kaeser, Wimmer & Comp. v Mnichově.

Hercegovka s dítětem, olej., maj. vicomte Caupias u Lissabonu.

Kořist válečná, olej., 1868, v král. museu v Bruselu.

V haremu, olej., 1869; malá replika v Moder. galerii v Praze.

Raněný Černohorec (výjev z války r. 1862), olej., 1873, maj. jihoslovan. akademie v Záhřebě, studie k němu v Moder. galerii v Praze. p. Hubes

Prokop před Naumburkem, olej,. 1875, maj. rodiny barona Ladenburga v Paříži.

Hercegovka napájí koně, olej., 1875, majitel obchodník van Gogh, kresba v Runolfinu.

Dostaveníčko v horách, olej., 1874 vystaven v Paříži maj. p. Neyt.

Hlava mladé Černohorky, olej., 1870.
Podobizna Michela Bouqueta.
Podobizna sleč. Salemfelsovy.
Návrat do vsi, olej., 1877.
Dalmatská svatba, olej., nedokončeno, v Uměl. Besedě v Praze. a p. Němec v Praze.
Zajatkyně, karton, v Rudolfinu v Praze.

*

Jako premie Uměl. Besedy vyšly: Protireformace, litogr. 1873; Šimon Lomnický, litogr., 1874; Raněný Černohorec, fotogravura, 1875; Návrat do vsi (Hercegovina r. 1877), fotogravura, 1879; Kořist válečná, fotogravura, 1880; Hercegovka napájí koně, fotogravura, 1883; Slepý guslar, barvotisk, 1897.

Výstavy prací Čermákových pořádala Uměl. Beseda r. 1865 (tři podobizny členů knížecího rodu Černohorského), 1874 (Raněný Černohorec), 1878 (14 maleb, dle seznamu tiskem Ed. Grégra v Praze 1878:

1. Podobizna Jovana Mašanova Vukotiče, strýce kněžny Mileny, olej., 1862, maj. Sob. Pinkas;
2. Dalmatská svatba;
3. Krajina (maj. Dra Č. Jiruše);
4. Prokop a Rokycana na koncilu basilejském 1433, skica, maj. Sob. Pinkas;
5. Dívka vstupující do koupele, studie, maj. Dr. Tyrš;
6. Prokop a Rokycana na koncilu, kresba dle skicy č. 4 z r. 1851, maj. Um. Besedy;
7. Poprsí Černohorky, maj. K. Javůrek;
8. Večerní krajina, studie z r. 1862 (studie k Úkladníkům), maj. P. V. Štulc;

9. Báča se psem (1860), na prodej, 6000 zl. r. č.
10. Žebravý derviš. Poslední práce, studie k obrazu pro Rudolfinum, maj. Sob. Pinkas.
11. Studie akvarelová k dílu pro Rudolfinum (Zajaté Hercegovky), jako č. 10., maj. p. ze Salemfelsu.
12. Slepý guslar, maj. kněžny M. Czartoryské.
13. Podobizna matky Čermákovy, 1862. Maj. K. Čermák.
14. Purkmistr Six v Antverpách, kopie dle Rembrandta, maj. K. Čermák ve Vídni.

R. 1891 vydala U. Beseda znovu Raněného Černohorce, Prokopa před Naumburkem a Hercegovku napájející koně.

R. 1891 na jubilejní výstavě bylo 19 olej. maleb, a 29 kreseb, akvarelů a skic (čísla 76—94 a 658 až 685).

R. 1908 na jubilejní výstavě na oslavu 60letého panování císaře Františka Josefa I. v Rudolfinu vystaven Raněný Černohorec. ze Záhřeba.

R. 1913 na jubilejní výstavě Umėl. Besedy: všech osm premií. Dalmatská svatba, České poselství v Basileji, podobizna p. Klapky, studie derviše. Při této příležitosti ukázal se také první falsifikát, malba neprávem opatřená jménem Jar. Čermáka: postava Černohorky, titěrně a chabě propiplaná, ze soukrom. majetku; jiná podobná s touto zároveň byla v majetku † p. z Hošků.

Výstavy v Pařížském Salonu roku:

1853: Šimon Lomnický žebrá na mostě pražském (čís. kat. 216).

1861: Únos (čís. 549).
Studie slovanské ráje (raia slave) č. 550.

Mladý venkovan s děckem, č. 551, majet k M. Z. Péreiry.
Podobizna paní J. C. — Čermák obdržel medaili 2. tř.
1863: Podobizna princezny Darinky, vdovy po vojvodovi Danilovi.
Podobizna kněžny Mileny, choti vojvody Mikuláše Černohorského.
Podobizna vojvody Mirky Petroviče. Čísla kat. 360—362.
1868: Kořist válečná (zajaté Hercegovky) čís. kat. 459. obdržel zlatou medaili.
1870: Podobizna p. Michela Bouqueta, č. kat. 506.
Podobizna slečny ze S(alemfelsu), č. kat. 507.
1873: Raněný Černohorec, č. kat. 253.
Souvenir de Roscoff (honba a rybářství), čís. 254.
1874: Hercegovka napájí koně, čís. kat. 346, majitel van Gogh.
Dostaveníčko v horách, č. 347, maj. p. Neyt.
Podobizna slečny M. L., čís. 348.
1876: Prokop před Naumburkem (čís. 380), J. Čermák jmenován rytířem čestné legie.
1877: Návrat (Hercegovina r. 1877) (čís. 426).

Ve Vídni pořádána výstava jeho prací v květnu r. 1879 v Kunstvereinu (katalog čísla 1—37), skorem vesměs ze soukromého majetku, jen číslo 36 (Slavischer Hirt) vyznačeno prodejným za 5500 fr. Tu též uvedeny obrazy z majetku Czartoryských: Modlící se kardinál, Slepý guslar, Snímání kříže dle van Dycka; bratr jeho Karel Čermák je majitelem podobizny matky Čermákovy, a studie (akvarelové) Černohorky.

obchod. Němec: [illegible] zátiší malé
Fišer: hlava.
Ryšavý: Golgata.
[illegible]: akvarel hlavu dívčí.

Dr. Tille (Žimobka) 3 obrazy Černohorek.
Waldes (hlavení koní a drátenik)

P. cís. rada J. V. Novák:
Černohorka, půl postavy, olej.

P. J. Klapka v Berouně:
Podobizna p. Klapky.

P. JUDr. L. Pinkas:
Prokop a Rokycana v Basileji, barev. studie.
Podobizna Mašanova Vukotiče, olej.
Na jezeře, sepia.
Derviš, olej. studie.

V Moderní galerii král. Českého v Král. Oboře v Praze nacházejí se díla:

Protireformace čili Čechy po bitvě na Bílé Hoře, olej. obraz.
Podobizna pí. Gallaitové (30. srpna 1863), olej. obraz.
Černohorky v haremu, olej. obraz.
Roscoff, pobřeží Bretonska, olej. obraz.
Pes (pudl u Juppů), olej. studie.
Raněný Černohorec (skizza) olejem.
Žebráci (malá skizza k obrazu v Rudolfině) na dřevě, olej.
Skizza (olej. malba, žena s dětmi).
Mostar, kresba.
Osedlaný kůň, kresba.
Na jezeře, akvarel.
Dívka v lenošce, dle Ary Scheffera, akvarel.
Děvčátko se slepicemi, akvarel.
Děti s panákem, kresba perem (1875).
Dvě dětské hlavičky, kresba uhlem (1858).
Putti, tři perokresby (blahopřejné lístky k Novému roku).
Stolek s malbou.
Kropenka dřevěná s malbou (ikonou).
Stařena, akvarel.

Talíř porculánový, Černohorec na koni.
Talíř porculánový, Černohorka na koni.
Sixtinská Madonna.
Talíř perský.

F o t o g r a f i e :

Zrcadlo (žena a děti se zrcadlem).
Černohorka s kozou.
Černohorka stojící, s dítětem.
Zajatkyně.
Dostaveníčko.
Hlava Černohorky.
Raněný Černohorec.
Podobizna Černohorce, 1862.
Podobizna Černohorky, 1862.
Podobizna Černohorky z r. 1870.
Černohorka s dítětem.
Podobizna Černohorky, 1859.
Černohorka (hlava).
Černohorka s ručnicí.

L i t o g r a f i e :

Otakar II. před bitvou.

V o b r a z á r n ě Společnosti vlasteneckých přáte umění v Rudolfinu: (Katalog 1912, str. 221, čísla 703 až 706).

O l e j o m a l b y :

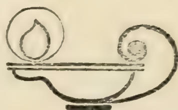
Žebráci (č. 703).
Únos (č. 704) z r. 1865.
J. Amos Komenský (č. 705.).
Pudl (č. 706). Majetek kr. hl. m. Prahy.

K a r t o n (str. 323 a další, č. 1044):

Zajaté Černohorky, kresba (3·36 × 5·09 m.).

Akvarely a kresby (č. 1045—1065):

Kaplička v lese (z r. 1859), akvarel.
Vystěhovalci, akvarel.
Vznešená Černohorka, akvarel.
Černohorská svatba (1875), akvarel, maj. král. hl. m. Prahy.
Hercegovka napájí koně, kresba.
Únos nevěsty (1874), kresba.
Doprava obrazů (1863), kresba tuší.
Matka s dítětem před zrcadlem (1860), tužka.
Sedící Černohorka s dítětem (1860).
Dr. Dušan Lambl v kroji (1861).
Děti se zrcadlem, sepia.
Vystěhovalci, náčrtek k č. 1046, kresba.
Hraničár, kresba uhlem.
Děvče se psem a jehnětem (1858), kresba.
Bouře na moři, 1851, Ostende, akvarel.
Ragaz, akvarel, 1861.
Únos, k obr. č. 704, akvarel, 1861.
Po bouři, kresba tuší.
Černohorka s košem, 1859, kresba.
Tři akvarely v rámci. (Upomínka na návštěvu Gallaitových v Čechách r. 1852.)
Židovský hřbitov v Praze, kresba tuší.



Literatura.

Dr. M. Tyrš: Jaroslav Čermák, životopis a rozbor esthetický. Osvěta, VIII. ročník, 1878, IX. roč. 1879.

Dr. M. Tyrš: J. Č. Otisk z Osvěty v díle „Úvahy a pojednání“ Dra M. Tyrše. Pořádá Renata Tyršová. I. díl. 57—186; II. díl 130, 198—200.

Renata Tyršová: Čermák Jar. v VI. sv. Ottova nauč. slovníku str. 398.

Sob. Pinkas: Z mých vzpomínek o Jar. Čermákovi. V prémii Uměl. Besedy na rok 1894, str. 40.

Lud. Kuba: Jar. Čermák v paměti lidu dalmatského. Prémie Uměl. Besedy 1894, str. 92.

Dr. F. Jiřík: Vývoj malířství českého. Dílo, roč. VI. (1908) čís. 5—9, str. 167.

Dr. F. X. Harlas: Malířství české v XIX. stol.; Bursík a Kohout 1908, str. 32—38.

Ant. Dolenský: Z neznámých dopisů malíře Jar. Čermáka. Otisk ze Samostatnosti (příloha) 1911.

Padesát let Uměl. Besedy 1863—1913, str. XLVIII., XLIX., LX.

Z neznámých dopisů Brožíkových: Dílo 1913 (roč. XI.), seš. 6., str. 132.

Malwida von Meysenbug: Memoiren einer Idealistin. Schuster u. Loeffler, Berlin u. Leipzig. III., str. 128, 248, 290.

J a r. Č e r m á k s letzte Lebenstage und Tod. Von A. E. Badaire. Politik 1878, č. 119. Feuilleton.

J. C z e r m a k: Ein Gedenkblatt. Von C. C. H e i m a t, illustriertes Familienblatt, Wien, N. 38 (1878), str. 609. S podobiznou.

K a t a l o g obrazárny společnosti vlast. přátel umění, Rudolfinum, 1912., str. 221, čísla 703—706; str. 323, čís. 1044—1065.

S e r i e p o h l e d n i c dle maleb Jar. Čermáka, vydal R. Promberger v Olomouci.

S e z n a m u m ě l e c k é v ý s t a v y. Všeob. zem. výstava 1891. Jar. Čermák, čísla 76—94, 658—685.



OBSAH.



JAROSLAV ČERMÁK.



Protireformace.



Šimon Lomnický žebrá na Pražském mostě.



Kresba: Prokop Holý a Rokycana v Basileji.



Kresba: Přání k Novému Roku.



Kresba.



L. Gallait: Podobizna matky Jar. Čermáka (akvar.).



Zrcadlo (Le miroir).



Židovský hřbitov v Praze.



Pobřeží u Roscoff.



Žebráci.



Kresba. (Allegorie Paříže.)



U lesní kaple.



Vystěhovalci.



Dr. Dušan Lambl v kroji hercegovském.



Lázně Ragaz.



Mostar.



Podobizna paní Gallaitové.



Matka (černohorská Madonna).



Kněžna ~~Darinka~~. *Milena.*



Vojvoda Mirko Petrovič.



Prokcp Holý před Naumburkem.



Černohorka napájí koně.



Slepý guslar.



Únos (Razzia).



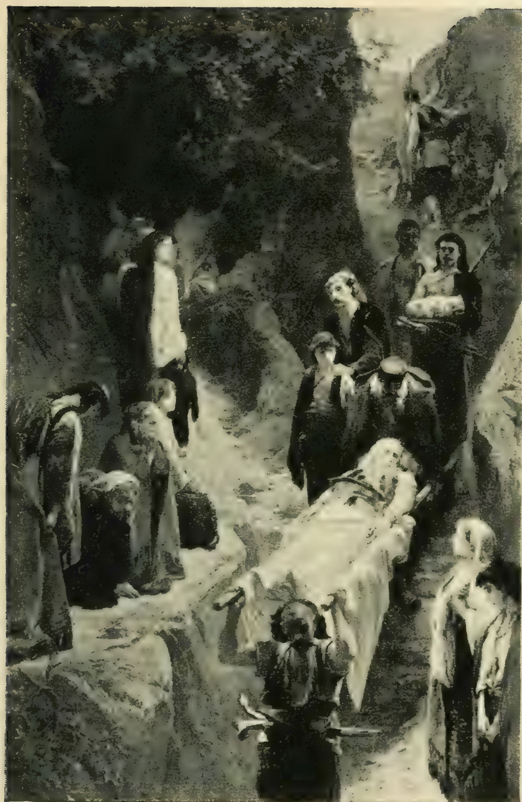
Studie portretní.



Kresba.



Zajatkyně.



Raněný Černohorec.



Bosna r. 1877.

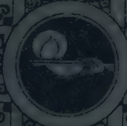


Dalmatská svatba.



LIBRARY
JUN 2 5 1990
UNIVERSITY OF TORONTO

DVCH A SVĚT



DVCH A SVĚT



DVCH A SVĚT

DVCH A SVĚT



DVCH A SVĚT



DVCH A SVĚT

DVCH A SVĚT



DVCH A SVĚT



DVCH A SVĚT







vychází ve svazcích ve lhůtách měsíčních po K 1·—.